

Příběhy raně křesťanských mučedníků. Výbor z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury. Uspořádal PETR KITZLER, z řeckých a latinských originálů přeložili IVA ADÁMKOVÁ, PAVEL DUDZIK a PETR KITZLER. Úvodní studie JIŘÍ ŠUBRT. Praha, Vyšehrad 2009, 395 stran, 16 obr. ISBN 978-80-7021-989-8.

Hlavním cílem publikace je zprostředkovat zájemcům české překlady rané martyrologické literatury týkající se následujících světců: Ptolemaia a Lucia, Polykarpa, Iústina a druhů, Karpa, Papyla a Agathoniky, lyonských mučedníků z doby císaře Marka Aurelia, mučedníků ze Scili (v severní Africe) svatých Apollónia, Perpetuy a Felicity, Pionia a druhů, Acacia a Maxima, Cypriana, Mariana a Jakuba (diákona ze severní Afriky), Montana a Lucia, Fructuosa, Auguria a Eulogia, Maxmiliána, Marcella, Kryšpiny a Felika. Texty se hlásí do 2.–4. století, autoři však vždy uvádějí jejich skutečně doložené nebo alespoň pravděpodobné datování.

Kniha je opatřena obsáhlým úvodem z pera Jiřího Šubrt. Autor v něm zkoumá fenomén mučednictví v raně křesťanské církvi i martyrologickou literaturu jako literární žánr. Otázka pronásledování křesťanů v římské říši je tu řešena s důkladnou znalostí stálého postupování náboženství a politiky ve starověku, podle nejnovějších poznatků. Jsou zde precizně rozděleny a popsány hlavní druhy zpráv o křesťanských mučednících, *acta a passiones*. Terminologie, kterou jsou autorem označovány jednotlivé typy císařských nařízení, je však místy méně důsledná. V uváděných případech mohlo jít o reskripty a edikty, případně *mandata*, nikoli dekrety, ačkoli v češtině cítíme mezi pojmy edikt a dekret jen velmi nepodstatný rozdíl (v římské právní terminologii je *decretum* označení pro soudní rozsudek, zejména nejvyššího císařského soudu).

Dále se domnívám, že správnou praxí při včleňování latinských výrazů do českého textu je respektování jejich mluvnických rodů (např. spíše *sacrificatio* „měla“ než „mělo“), je to však koneckonců otázka dohody mezi klasickými filology a bohemisty.

Z latinských a řeckých originálů překládali klasičtí filologové Iva Adámková, Pavel Dudzik a Petr Kitzler.

Každý překlad je uveden jejich informací o pramenech a edicích, z nichž vycházejí, i seznamem dřívějších překladů do moderních jazyků a přehledem vybrané literatury. Pramen je kriticky zhodnocen z hlediska jeho časového zařazení i hodnoty jeho historické věrohodnosti.

Velký význam pro badatele i laické zájemce knize dodává to, že jsou zde všechny překlady opatřeny velmi bohatým poznámkovým aparátem, obsahujícím také nezbytné jazykové komentáře a vysvětlivky k překladům. V rámci věcných komentářů bylo třeba vyložit úctyhodné množství historických skutečností a reálií antického života. Omyly se však přesto objevují jen ojediněle. Je také nutno podotknout, že autoři museli zvládnout řeckou i latinskou terminologii administrativní, soudní, církevní apod. pro období zhruba tří staletí, tj. pro dobu, v níž se tato terminologie či obsah termínů měnily, a to někdy velice radikálně, a že ji zvládli v míře, s jakou se často nesetkáváme dokonce ani ve specializovaných historických monografiích.

Překlady nabízejí řadu cenných informací. Vypovídají mj. o kuriózních pohledech některých římských současníků na křesťanství a křesťany: V dopisu lyonské obce se např. objevuje zmínka o podezírání křesťanů z thyestovských hodů a oidípovských snůtků. Příběh utrpení severoafrických mučednic Perpetuy a Felicity svědčí o tom, že mučednictví mohlo být (v tradici judaismu) chápáno přímo i jako oběť Bohu. Překlad Umučení Pionia a jeho druhů je velmi zajímavý z hlediska argumentace raných křesťanů, a také tvrzením, že křesťany k obětování nenutili jen imperiální úředníci, ale i lid maloasijského města Smyrny. Lidová pronásledování křesťanů byla přitom vzácná.

Naprostá většina textů pak spolehlivě odpovídá na otázku, v čem spočívala hlavní příčina pronásledování křesťanů ze strany římského státu. Hovoří se v nich o pochopitelné neochotě křesťanů účastnit se obětí v rámci polyteistického římského kultu, což bylo chápáno jako protistátní zločin, stíhaný smrtí (takové jednání podle dobových představ ohrožovalo bezpečí impéria, protože mohlo vyvolat hněv bohů proti celé římské říši). V aktech Cyprianových je ostatně *expressis verbis* řečeno,

že zločinným spiknutím se míní to, že Cyprianus se stal nepřítelem římských bohů a posvátných obřadů. Problematické je v tomto překladu označení Valeriana jako císaře (s. 229).

V Životě Cyprianově od Pontia je prvně popsán život křesťanského biskupa. A je tu vyslovena i „globalizační“ funkce křesťanství: „Pro pohany je život mimo jejich města těžkým trestem, pro křesťana je však celý náš svět jedním jediným domovem.“ (s. 249)

Kniha tedy zprostředkovává důležité doplňující informace pro historiky římského období a je významným zdrojem poznání pro dějiny církve, myšlení a etiky.

Věcné komentáře k jednotlivým precizním překladům či některé interpretace míst v samotných překladech se při obsáhlosti a náročnosti tématu, které si autoři zvolili, nemohly vyhnout některým drobným omylům. Např. *duoviri iure dicundo* byli představiteli municipální samosprávy, neměli tedy na starosti soudy v celé provincii (s. 102), jejichž organizace patřila do sféry státní správy. *Legatus pro praetore* by neměl být nazýván prokonsulem (s. 297).

V úvodu Akt Maxmiliánových se uvažuje o tom, zda otec mučedníka, který odmítl nastoupit vojenskou službu, byl vojenský veterán. K řešení tohoto problému je možno přispět. Označení otce termínem *temonarius* o tom nevyovídá – *temonaria functio* bylo *munus*, nikoli administrativní nebo vojenská funkce. *Temo* neboli *capitula* bylo označení pro vojenský odvodní okrsek, šlo o do-
dávání nováčků nebo odvádění peněžní náhrady za nováčky (tzv. *adaerace*) státu.

Badatelům a dalším zájemcům je v knize k dispozici skutečně obsáhlý seznam pramenů a literatury (na s. 351–373). Uprostřed publikace je vložena barevná a černobílá obrazová příloha, která přeložené texty velmi vhodně doplňuje ikonograficky – obrazy mučedníků a mučednic pocházejí z byzantských mozaik, raně středověkých fresek, iluminovaných středověkých rukopisů apod.

Jde nepochybně o nesmírně poctivou knihu, vstřícnou ke čtenářům, kterým zde nejsou při četbě martyrologické literatury k dispozici jen vysvětlení dobových historických událostí a reálií, ale i komentáře k překladům nejednoznačných pasáží pramenů uvádějí se zde rozličné dosavadní interpretace různých alegorických míst. Autoři překladů zpracovali ke každému textu veliké množství odborné literatury a pečlivě uvedli zdroje, které jim při práci pomáhaly. Výsledkem je kniha dobře využitelná odborníky i laiky. Kniha, na kterou bylo obětováno mnoho práce a která přináší ekvivalentní množství poznatků.

Jarmila Bednaříková

VECCHIO, LUIGI. *Le iscrizioni greche di Velia*. Archäologische Forschungen 10. Band, Velia-Studien III. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003. Pp. 192 + Tavv. XXIX. ISBN 3-7001-3219-0.¹

Nel volume è finalmente raccolto e proficuamente indagato il *corpus* delle iscrizioni greche rinvenute a Hyele/Elea/Velia, l'antica colonia italiota fondata dai Focesi nella seconda metà del VI sec. a.C. presso l'od. comune di Ascea-Velia in provincia di Salerno. Non sono ricomprese nel *corpus* le iscrizioni relative ad Elea ed agli Eleati rinvenute non *in situ* (ad es. a Cos, Delo, Lipari, Atene, Delfi, Callatis, Olbia Pontica) e quelle incise su determinati supporti (ad es. su monete, bolli), l'A. ne ricava e ne utilizza comunque il dato onomastico, inserendolo nell'apposita sezione (pp. 149–160), riservandosi per il futuro uno studio approfondito ed una specifica edizione di questo interessante materiale.

¹ La presente recensione si colloca nell'ambito del Progetto di Ricerca (Nr. P 22063–G18; Projektkleiterin: L. Cappelletti) „*Magna Graecia in römischer Zeit. Untersuchungen zu den lokalen Magistraturen und Institutionen nach dem Bundesgenossenkrieg (91/88 v. Chr.)*“, finanziato dal Fonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung (Austria) e attualmente in corso presso l'Institut für Römisches Recht und Antike Rechtsgeschichte, Univ. Wien, Austria.